

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д.Ушинського»

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

**До навчальної дисципліни
«ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА»**

_____1

Конспект лекцій до навчальної дисципліни «Дитяча література» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта Одеса: 2022. – 51 с.

Розглянуто на засіданні кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Протокол від 20 січня 2022 № 6

Схвалено науково-методичною комісією

Протокол від січня 2022 №

Рекомендовано до друку вченою радою Університету Ушинського

Протокол від лютого 2022 №

Розробник:

О.С. Монке – доктор педагогічних наук, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології факультету дошкільної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

_____2

Рецензент:

Л.І.Зайцева, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти Бердянського державного педагогічного університету.

Передмова

Навчальна дисципліна «Дитяча література» є обов'язковою навчальною дисципліною, яка передбачає ознайомлення студентів із творами, що входять до «золотого фонду» української і світової літератури для дітей, роботу, пов'язану з аналізом художніх творів, зокрема з точки зору їх використання у всебічному вихованні й розвитку дітей дошкільного віку; вивчення напам'ять окремих творів; формування літературної компетенції і підготовленості до залучення дошкільників у коло дитячої літератури. Вивчення навчальної дисципліни «Дитяча література» передбачає не тільки глибоке ознайомлення студентів з найяскравішими постатями в літературному процесі, всебічне студіювання конкретних художніх текстів, а й власне розвиток їх особистісного духовно-культурного рівня.

Мета вивчення дитячої літератури полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатой, гуманістично спрямованої, літературно компетентної особистості, здатної у майбутній професійній діяльності залучати дітей дошкільного віку до української і світової літератури для дітей дошкільного віку.

Вивчення навчальної дисципліни має виробити в студентів уміння сприймати життєві факти і події, зображені в художньому творі, керуючись принципами історизму; давати їм об'єктивну ідейно-естетичну обґрунтовану оцінку з позицій загальнолюдських, ³ морально-духовних і духовних цінностей; зосереджуватися на уважному простеженні внутрішньої логіки літературного процесу, що реалізує ідею художнього прогресу, на розкритті діалектики взаємодії літературних факторів і компонентів, на з'ясуванні естетичної і духовної функції письменства.

Очікувані результати навчання дисципліни:

Здобувач вищої освіти знає:

- основні і важливі відомості про життя і творчість письменників, які писали для дітей і про дітей;
- визначає суспільно-історичний контекст, основні стильові тенденції та

особливості розвитку української і світової дитячої літератури у різні періоди;

- зміст художніх творів для дітей і на теми дотичні темі дитинства та їх місце у літературному процесі доби;
- тексти художніх творів, рекомендованих для вивчення напам'ять;
- теорію літератури (родові, видові та жанрові особливості художньої літератури для дітей; поняття «тема», «ідея», «конфлікт», «композиція», «сюжет твору», «літературний образ», «портрет»; засоби творення комічного в літературі для дітей; тропи та стилістичні фігури (епітет, метафора, порівняння, гіпербола, метонімія, антитеза, рефрен, алегорія); системи віршування, віршові розміри, рими, їх особливості;
- вікові особливості сприймання дітьми художніх творів;
- вимоги до літератури для дітей дошкільного віку, принципи відбору художніх творів для дітей дошкільного віку.

Здобувач вищої освіти вміє:

- аналізувати ідейно-художній зміст літературного твору, давати йому власну оцінку, визначати найхарактерніші ознаки літературного процесу певного періоду та особливості індивідуального стилю митця;
- проводити паралелі зі змістом творів, їх проблематикою, основними мотивами і співвідносними до них національними, загальнолюдськими поняттями;
- працювати з літературно-критичними статтями, користуватися довідниками, словниками та енциклопедіями;
- писати есе на літературно-мистецькі теми, відгуки на прочитані книжки, готувати доповіді, презентації, компіляції дитячих творів відповідно поставленого завдання, складати літературні кросворди;
- розігрувати сюжети літературних творів для дітей;
- створювати компіляції художніх творів відповідно педагогічного завдання.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ВСІЄЇ ЛІТЕРАТУРИ: РЕТРОСПЕКЦІЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Лекція 1. ФОЛЬКЛОР І ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА ЯК ВИХОВНІ ТА МИСТЕЦЬКІ ФЕНОМЕНИ

План

1. Художня література як мистецтво слова і виховний феномен.
2. Фольклор, дитячий фольклор: специфіка і жанри.

1.1. Художня література як мистецтво слова і виховний феномен

Основні поняття і категорії художньої літератури як виховного та мистецького феномену: «белетристика», «література для дітей», «дитяча література», «морально-духовне виховання дитини дошкільного віку», «художні твори морально-духовної спрямованості», «морально-ціннісний імператив».

Специфічні риси художньої літератури для дітей дошкільного віку. Функції художньої літератури для дітей дошкільного віку: інформаційно-освітня, виховна, національно-духовна, історична, естетична, культуроносна, розважальна.

Принципи літератури для дітей дошкільного віку (висока художня майстерність твору; образність, жвавість, відповідність до літературних норм мови художнього твору; цікавий сюжет; простота і ясність композиції; доступність для дитини художнього твору; принцип новизни і контрасту в змісті художніх творів; принцип високого морального потенціалу літератури для дітей).

Принципи ознайомлення дітей з художніми творами (урахування конкретних педагогічних завдань; принцип емоційно-виразного читання

художнього твору; усвідомлення й розуміння дітьми змісту художнього твору; повторність читання; включення дітей в активну пізнавальну діяльність за змістом художнього твору; взаємозв'язок пізнавальних, виховних і мовленнєвих завдань; принцип тематичного читання творів; принцип оцінювального ставлення дітей до змісту художнього твору).

Методи, що сприяють морально-духовному вихованню дитини дошкільного віку: взаємозв'язок мистецтв в організації читання; власне розвиваючий потенціал художньої літератури та її використання як смислового фону не тільки для пізнавальної діяльності дошкільників, але також для осмислення дітьми взаємозв'язку духовного і матеріального світу і подій у ньому; реалізація екзистенційно-гуманістичного, духовно-орієнтованого підходу з урахуванням завдань морально-духовного розвитку дошкільників на основі продуманого алгоритму заняття.

Принципи розвитку внутрішньої діяльності дитини дошкільного віку за змістом художніх творів: Доступність і наочність. Доступне (за формою та змістом) роз'яснення дітям конкретних загальноприйнятих у соціумі моральних норм і правил поведінки, демонстрація наслідків ігнорування зазначених моральних норм і правил поведінки. Ілюстрування сказаного сюжетами художніх творів. При цьому не повинно бути зайвого дидактизму, повчання, моралізаторства, умовлянь і т.ін.; Принцип «навіювання». Навіювання моральних норм і правил,⁶ засноване на емоційності дитини дошкільного віку та схильності до наслідування. Цей метод особливо ефективний у морально-духовному вихованні боязких, замкнених дітей, і здатний підтримати в них прагнення до активної поведінки, збудити віру у власні сили. Тут можуть мати місце особисті приклади з дитинства дорослого, але тільки в тому випадку, якщо між ним та дитиною досягнутий позитивний емоційний контакт; Принцип актуалізації вітагенного досвіду. Принцип базується на теорії вітагенного навчання А. Белкіна. Актуалізація життєвого, духовного досвіду дитини в змісті художніх творів і в роботі з ними з метою усвідомлення дитиною того, що його дії щодо себе та інших не

байдужі дорослим, одноліткам, і всі вчинки (добрі і погані) мають відповідні наслідки; Принцип антропності або космологізм. У світоглядному плані антропний принцип втілює в собі філософську ідею взаємозв'язку людини і Всесвіту, висунуту ще в античному світі і розвинену плеядою філософів і натуралістів (Протагор, Анаксагор, Джордано Бруно, К. Ціолковський, В. Вернадський, А. Чижевський, П. Тейяр де Шарден, Ф. Крик, Фрімен Дайсон, Ф. Хойл). У нашому розумінні – це проведення доступної дітям паралелі між відповідністю моральних норм і правил поведінки, прийнятих у суспільстві з загальнолюдськими правилами і духовними вселенськими законами існування (наприклад, закон причини і наслідку, «закон бумеранга», «ефект метелика» і т.д.).

Принципи організації читання художніх текстів з метою морально-духовного виховання дітей дошкільного віку: урахування самоцінного значення художніх текстів для морально-духовного розвитку дітей; добір конкретних художніх текстів, виходячи з їхнього морального і духовно-розвивального потенціалів; використання, крім звичних жанрів (поезія, казка, оповідання), великих літературних форм з наскрізним головним героєм; використання сукупності художніх текстів, спеціально відібраних з урахуванням їхньої структури (художньої форми) і змістовно-сміслового наповнення; використання текстів художньої літератури як смислового фону і стимулу для продуктивної пізнавально-дослідницької діяльності, ігор, проведення аналогії між подіями, які відбуваються з персонажами, їхніми переживаннями, роздумами і власною діяльністю дітей.

1.2. Фольклор, дитячий фольклор: специфіка і жанри

Усна народна творчість. Найдавніші форми фольклору. Дослідження українського і світового фольклору. Дитячий фольклор. Специфіка, жанри, приклади. Жанри українського фольклору для дітей (народні казки, колискові пісні, забавлянки (утішки, потішки, чукикали), позаігрові пісенні та віршовані твори дитячого репертуару, примовки, веснянки (гаївки, гагілки, ягілки), дитячі колядки та щедрівки, лічилки, дражнилки, мирилки, прислів'я

і приказки, загадки, скоромовки). Схожість українських прислів'їв з прислів'ями інших народів нашої планети. Наприклад, китайське прислів'я про дружбу і друзів говорить: «Хороший друг – це справжній скарб», ту ж думку розкриває і болгарське прислів'я: «Друг пізнається в біді, як золото у вогні», французьке говорить «Чи хороше джерело дізнаєшся під час посухи, а хороших людей пізнаєш у біді». У російському прислів'ї сказано, що «Друзі пізнаються в біді». Про те ж говориться і в українському прислів'ї «Друзі пізнаються в біді». Прислів'я ж Північної Африки «Викопаєш колодязь глибоко – буде стояти вода високо» і китайське «Вчитися – все одно, що гребти проти течії: тільки припиниш, і тебе тягне назад», російське «Вчитися – завжди пригодиться» перегукуються з українськими прислів'ями про користь знань «І сила перед розумом никне», «Книжка вчить, як на світі жить», «Гарно того вчити, хто хоче все знати», «Пташка красна своїм пір'ям, Специфічні особливості побудови народної казки. Класифікації народної казки (казки про тварин, чарівні, соціально-побутові).

Народні казки світового фольклору. Архаїчні та календарні казки. Фольклористичні казки. Давньогрецькі міфи, давньоруські билини, англійські балади і лімерики в колі дитячого читання. Побудова та образність билини «Ілля Муромець і Соловей-Розбійник» досягається за рахунок художніх образотворчих засобів: повторів, гіперболи, літоти, постійних епітетів. Порівняння давньоруських ⁸билинних героїв з героями українських народних казок – Котигорошком, Кирилом Кожум'якою, безіменним героєм казки Яйце-райце, чабанцем, богатирем Сученком. Збірка віршів Матінки Гуски. Лімерики Едварда Ліра. Переклади лімериків українською (О. Мокровольський).

Питання для самоконтролю

1. Які ознаки визначають якість художніх творів для дітей?
2. Які літературні жанри популярні у дітей? Чому?
3. У чому полягає соціально-педагогічний ефект казки?
4. У чому сутність художніх творів морально-духовної

спрямованості?

5. Як ви розумієте поняття «Морально-ціннісний імператив»?
6. Що, на Вашу думку, знижує, а що підвищує розвивально-навчальний потенціал художньої літератури в закладі дошкільної освіти?
7. Які принципи і методи в організації читання сприяють морально-духовному вихованню дитини дошкільного віку?
8. У чому полягає відмінність народної казки від міфу?
9. Які є види казок в українському і світовому фольклорі?
10. У чому відмінність між народною казкою та казкою фольклористичною?
11. Чим відрізняються англійські народні казки від українських народних казок? Які найяскравіші і самобутні національні риси поетики англійської казки?
12. Які є жанри українського дитячого фольклору?

Рекомендована література

1. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти К.: Видавничий дім «Слово», 2006. 304 с.
2. Монке О. С. Українська література для дітей дошкільного віку: навчальний посібник, Одеса, 2010. 349 с. 9
3. Монке О. С. Художня література як засіб морально-духовного виховання дітей дошкільного віку: теоретико – методичний аспект: монографія. Черкаси: Видавництво ДП «Черкаський ЦНТІ», 2015. 248 с.
4. Монке О.С. Світова література для дітей дошкільного віку: морально-ціннісні імперативи: навчальний посібник. Одеса: Чорномор'я, 2018. 214 с.
5. Бібліотека Університету імені Ушинського»: <https://library.pdpu.edu.ua/>
6. Репозитарій ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»
<http://dspace.pdpu.edu.ua/home.jsp?locale=uk>.
7. Спеціалізовані сайти дитячої літератури:
<https://www.euroway.com.ua/onlandia/special>.
8. Бібліотека світової літератури. Оригінали та переклади: Дитяча література: https://www.ae-lib.org.ua/lit_child.htm.

9. Друг читача. Казкарка. URL: <http://kazkarka.com/>.

**Лекція 2. ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ХІХ – ХХ
СТ. СТ.: КАЗКИ РОМАНТИЗМУ. ЛІТЕРАТУРНІ (АВТОРСЬКІ)
КАЗКИ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ, ОПОВІДАННЯ ТА ВІРШІ ДЛЯ
ДІТЕЙ ХІХ – ХХ СТ. СТ.**

План

1. Тенденції у розвитку дитячої літератури ХІХ – ХХ ст. ст. Казки романтизму.
2. Авторські казки світової літератури для дошкільників ХІХ – ХХ ст. ст.
3. Оповідання та вірші для дітей ХІХ – ХХ ст. ст.

1.1. Тенденції у розвитку дитячої літератури ХІХ – ХХ ст. ст. Казки романтизму.

Становлення та еволюція дитячої літератури в світі: загальні тенденції розвитку. Авторська, або літературна казка як особливий різновид казкового жанру, створений фантазією письменника. Казки Шарля Перро як «легалізація» казки у літературі. Відмінність фольклористичної і авторської казки: Казки Братів Грімм (Німеччина), Джозефа Джекобса (Велика Британія), Елека Бенедєка (Угорщина), Петре Іспіреску (Румунія) та ін.

1.2. Авторські казки світової літератури для дошкільників ХІХ – ХХ ст. ст.

Ідейно-художня своєрідність неперевершених казок Ганса Християна Андерсена (Данія).

Казки Західної Європи: Німецькі літературні казки (Ернст Теодор Гофман, Вільгельм Гауф, Отфрід Пройслер). Бельгійські літературні казки (Моріс Метерлінк). Авторські казки Франції (Антуан де Сент-Екзюпері, Женев'єва Юр'є). Літературні казки Швеції (Сельма Лагерлеф, Астрід

Ліндгрєн, Ян Улоф Екхольм). Казки Міри Лобе (Австрія). Казки Ханну Мякєля (Фінляндія). Літературні казки Італії (Карло Коллоді, Джанні Родарі).

Специфіка англійських та ірландських літературних казок. (Данієль Дефо, Джонатан Свіфт, Кеннет Грем, Оскар Уайльд, Льюїс Керрол, Дж. Р. Кіплінг, Алан А. Мілн, Блайтон Енід Мері, Елізабет Боуєн, Дональд Біссєт, Х'ю (Джон) Лофтінг, Хогарт Енн, Памєла Треверс, Роальд Даль, Клайв Стейплз Льюїс, Елісон Аттлі, Джон Рональд Руєл Толкін, Стівєн Хокінг та ін.). Авторські казки Шотландії (Джеймс Мєтью Баррі, Дебі Гліорі).

Літературні казки Східної Європи: Польські літературні казки (Марія Конопницька, Ян Бжехва, Марія Крюгер, Чєслав Янчарський). Казки прибалтійських країн: Казки Анни Саксе. (Литва). Казки Ено Рауд (Естонія). Чєські літературні казки (Божєна Нємцова, Ондржей Секора). Болгарські літературні казки (Ангєл Каралійчєв, Ліана Даскалова). Російські літературні казки (Лєв Толстой, Костянтин Ушинський, Антоній Погорєльський, Володимир Даль, Микола Вагнер, Володимир Одоєвський, Дмитро Мамин-Сибіряк, Всеволод Гаршин, Павло Бажов, Сергій Аксаков, Віталій Біанкі, Михайло Пришвін, Костянтин Паустовський, Олексій Толстой, Олександр Волков, Валєнтин Катаєв, Володимир Сутєєв, Борис Заходєр, Геннадій Цифєров, Микола Носов, Михайло Пляцковський, Едуард Успенський, Сергій Козлов, Святослав Сахарнов та ін.).

Американські літературні казки (США): Казки Джоєля Чандлєра Харріса, Баума Лімана Френка, Ліліан Муур). Мультиплікаційні казки Еліаса Діснєя. Казки Робєрта Манша (Канада). Літературні казки Південної Америки: Казки Жозє Бєнту Рєнату Монтєйру Лобату (Бразилія). Твори Мємпо Джардінєллі для дітей (Аргєнтина).

Поезія для дітей та віршовані казки: Василя Жуковського, Олександра Пушкіна, Петра Єршова, байки Івана Крилова Корнія Чуковського, Вірші Агнії Барто, Олєни Благініної, Бориса Заходєра, Сергія Михалкова Самуїла Маршака, Валєнтина Бєрєстова, Даниїла Хармса, Григорія Остєра (Росія) Юліана Тувіма (Польща), Джанні Родарі (Італія), Алана Мілна (Вєліка

Британія).

1.3. Оповідання та вірші для дітей XIX – XX ст. ст.

Оповідання і повісті для дітей Анне-Катрін Вестлі (Норвегія,) Анні Шмідт (Голландія), Міри Лобе (Австрія), Віктора Драгунського, Спірідона Вангелі (Молдова).

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення авторської (літературної) казки. У чому полягає спільне й відмінне між казкою фольклорною (народною), фольклористичною, авторською?
2. Проаналізуйте казки для дітей Братів Грімм і Шарля Перро. Які б Ви обрали для читання дітям дошкільного віку? У чому полягає специфіка казок Вільгельма Гауфа?
3. Які мотиви характерні для казок Яна Бжехви?
4. У чому оригінальність казок для дітей Джанні Родарі? Проаналізуйте казки, які б Ви прочитали дошкільнятам.
5. Для якого віку дітей Ви б прочитали казку Антуана де Сент-Екзюпері «Маленький принц»?
6. Проаналізуйте твори Міри Лобе для дошкільнят.
7. Проаналізуйте казку «Чудесна мандрівка Нільса Гольгерсона з дикими гусьми» Сельми Лагерлеф.
8. Які твори Астрід Ліндгрєн ¹²Ви б обрали для читання дітям дошкільного віку? Яку педагогічну мету Ви б поставили перед читанням обраних творів?
9. Яку казку Яна Улофа Екхольма можна назвати казкою про толерантність, оскільки в ній спільну мову знайшли навіть не представники ворогуючих кланів, а хижаків і їхні жертви? Які риси «хижаків» і «жертв», що сприяли такому зближенню, змальовано в цій казці?
10. Які спільні мотиви характерні для дитячих творів норвезької письменниці Анне-Катрін Вестлі і голландської письменниці Анні

Шмідт? Назвіть їх.

11. У чому полягає цінність казок Олександра Пушкіна? Які з них Ви б прочитали дошкільнятам?
12. Які ідеї закладено в казках Володимира Одоєвського «Містечко в табакерці», «Мороз Іванович»?
13. Яка основна ідея казки «Чорна Курка, або Підземні жителі» Антонія Погорельського?
14. У чому полягає оригінальність казок Сергія Козлова?
15. Що об'єднує твори для дітей М. Пришвіна, В. Біанкі, К. Паустовського? Яка лірико-філософська основа характерна для творів М. Пришвіна і К. Паустовського?
16. Які основні теми в казках для дітей Михайла Пляцковського і Геннадія Циферова?
17. У чому цінність віршованих казок Корнія Чуковського для дітей дошкільного віку?
18. У чому полягає специфіка казок Володимира Сутєєва для дітей?
19. Які із творів Дж. Р. Кіплінга доступні дітям дошкільного віку?
20. У чому, на Вашу думку, полягає цінність казки «Аліса в Країні чудес» Льюїса Керролла?
21. Які образи розкрито у казці «Вітер у вербах» Кеннета Грема? Що саме виховує і змінює героїв цієї казки?¹³
22. В яких жанрах літератури для дітей працював Алан А. Мілн? Які переклади казки Мілна про Вінні-Пуха Ви знаєте?
23. Сценарій якого фільму кінокомпанії Уолта Діснея написаний на основі історії з оповідачем дядечком Римусом Джоеля Чандлера Харріса?
24. Хто автор казки «Крихітка Єнот і той, хто сидить у ставку», за мотивами якої було знято відомий мультфільм?
25. Чим саме корисне для дітей дошкільного віку читання поезії і вивчення її напам'ять?

26. Які основні теми й мотиви поезії для дітей Агнії Барто? Проаналізуйте одну з її поезій в контексті її потенційного впливу на виховання в дітей почуття чуйності.

Рекомендована література

1. Монке О.С. Світова література для дітей дошкільного віку: морально-ціннісні імперативи: навчальний посібник. Одеса: Чорномор'я, 2018. 214 с.
2. Бібліотека Університету імені Ушинського»: <https://library.pdpu.edu.ua/>
3. Репозитарій ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» <http://dspace.pdpu.edu.ua/home.jsp?locale=uk>.
4. Спеціалізовані сайти дитячої літератури: <https://www.euoway.com.ua/onlandia/special>.
5. Бібліотека світової літератури. Оригінали та переклади: Дитяча література: https://www.ae-lib.org.ua/_lit_child.htm.
6. Друг читача. Казкарка. URL: <http://kazkarka.com/>.

Лекція 3. ДИТЯЧА ТЕМА У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ: ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНА ПАЛІТРА УКРАЇНСЬКОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ ХІХ– ХХ СТОЛІТТЯ

План

1. Особливості розвитку української літератури для дітей ХІХ– початку ХХ століття.
2. Специфіка української літератури для дітей ХХ століття: жанрово-тематична палітра.

1.1. Особливості розвитку української літератури для дітей ХІХ– початку ХХ століття

Перша половина ХІХ століття позначена створенням перших творів для дітей, друга – розвитком жанрів літератури для дітей: з'являються повісті, оповідання, літературні казки, загадки, невеликі п'єси й твори-жарти. В українській літературі для дітей кінця ХІХ – початку ХХ століття, яка

розвивалась на народно-демократичних і гуманістичних принципах, сформувалася когорта професійних дитячих письменників, які у своїх творчих пошуках опиралися на національне підґрунтя і досягнення світової культури. Тарас Шевченко як основоположник нової української літератури для дітей. Шевченковий буквар. Роль і місце творів Леоніда Глібова у дитячій літературі. Традиційна казка початку ХХ століття стає менш актуальною, натомість набуває поширення жанр революційної казки. Такими ж ідеями пронизані й поетичні та драматичні твори перших двох десятиліть. Роль і місце творів Марка Вовчка, Івана Франка, Олени Пчілки, Михайла Коцюбинського, Лесі Українки в українській дитячій літературі. Твори для дітей і про дітей Юрія Федьковича, Якова Щоголева, Костянтина Ушинського, Сидора Воробкевича, Бориса Грінченка, Павла Грабовського, Степана Васильченка, Марійки Підгірянки, Івани Блажкевич, Олександра Олеся, Володимира Винниченка та ін.

1.2. Специфіка української літератури для дітей ХХ століття: жанрово-тематична палітра

Література для дітей 20-х років вирізнялася романтичною піднесеністю, адже письменники, які перебували на той час у літературному процесі зазвичай зображали не дійсність, а мрію. Революційний романтизм наснажує образи дітей, романтизації набуває і один із найпоширеніших образів десятиліття – дитячий будинок, комуна, ¹⁵ притулок. Огляд прозових творів для дошкільників Андрія Головка, Олександра Копиленка, Олеся Донченка, Миколи Трублаїні. В післявоєнній літературі для дітей піднімаються теми відбудови зруйнованих міст і сіл, сирітства, любові до праці, високих моральних якостей, шкільного життя, стосунків в колективі, ставлення до інших, до природи. Література для дітей 60-х років має вагомі досягнення, адже в її створенні брали участь талановиті письменники. Як серед поетів минулих десятиліть, так і серед тих, хто працював на літературній ниві того періоду, мабуть, не було таких, щоб за все життя жодного разу не звернулися до творчості для дітей. В кінці 50-х – на початку 60-х років в українську

літературу прийшло чимало обдарованих поетів і прозаїків. Розвиваються нові жанри літератури для дітей. Статистичних, іноді надто пафосних, а тому й дещо фальшивих героїв замінюють веселі й дотепні. У літературу для дітей входить жанр гумористичної прози, з'являється жанр гумористичної поезії, поширюється її тематичне поле — нові автори вносять до неї добре знайомий їм матеріал з різних життєвих сфер. Твори для дошкільників Юрія Збанацького, Михайла Стельмаха, Марії Пригари. Огляд прозових і поетичних творів для дітей Наталі Забіли і Оксани Іваненко. Дитяча література 70-х років розвивалася під знаком неписаного правила, за яким вважалося, що читання трагічних творів шкідливе для дитячої психіки. Твори для дітей Григора Тютюнника, Віктора Близнеця, Василя Симоненка. Казки для дітей Юрія Ярмиша, Богдана Чалого, Всеволода Нестайка. Літературна спадщина Василя Сухомлинського для дітей. Огляд поетичних творів для дошкільників Павла Тичини Максима Рильського, Володимира Сосюри, Андрія Малишка, Володимира Ладижця, Валентина Бичка, Платона Воронька, Марії Познанської, Грицька Бойка, Андрія М'ястківського, Василя Симоненка, Дмитра Павличка, Миколи Сингаївського, Тамари Коломієць. На початку 90-х років ХХ століття з літературного обігу одночасно вийшов значний пласт доробку попередніх років (із ідеологічних причин). Славний цех дитячих українських радянських письменників не зміг адаптуватися до ¹⁶ нових творчих умов і вийшов із літ процесу. Поезія і проза для дітей Ліни Костенко, Миколи Вінграновського, Анатолія Костецького, Ігоря Калинця, Володимира Рутківського, Оксани Сенатович, Ірини Жиленко, Григорія Фільковича та ін. Причерноморська тематика і твори для дітей місцевих авторів: Поезія Анатолія Качана, Дмитра Шупти та ін.

Питання для самоконтролю

1. Які твори увійшли до створеного Т.Г. Шевченком Букваря Южноруського?

2. Яке виховне значення казок і оповідань К.Д.Ушинського?
3. Як дитина дошкільного віку сприймає байку?
4. Як діти дошкільного віку розуміють ідею байок «Щука», «Музики», «Коник стрибунець»?
5. В яких жанрах літератури для дітей працювала Олена Пчілка?
6. Який герой оповідання І.Франка для дітей ходив до школи цілий рік, а навчився лише «А ба-ба га-ла-ма-га»?
7. Які надбання літератури для дітей другої половини ХІХ століття, створили підґрунтя для подальшого її розвитку?
8. З якою метою Ви прочитаєте дітям дошкільного віку твори Коцюбинського? Які із них Ви оберете передусім? Чому?
9. Які поезії Лесі Українки об'єднані циклом «В дитячому крузі»?
10. В яких літературних жанрах писав свої твори для дітей Борис Грінченко?
11. Якими засобами Борису Грінченку вдалося відобразити психоемоційні особливості дітей у своїх творах?
12. З якого вірша Олександра Олеся ці рядки: «Раз я взувся в чобітки, одягнувся в кожушинку, сам запрягся в саночки і поїхав по ялинку...»? 17
13. Дітям якого віку доступні твори В.Винниченка
14. Назвіть вірші Марії Підгірянки, спрямовані на формування звукової культури мовлення.
15. Які теми переважали в українській літературі для дітей середини-другої половини ХХ століття?
16. Хто із дитячих письменників плідно працював у жанрі гумористичної поезії?

Рекомендована література

1. Монке О. С. Українська література для дітей дошкільного віку: навчальний посібник, Одеса, 2010. 349 с.
2. Бібліотека Університету імені Ушинського»: <https://library.pdpu.edu.ua/>
3. Репозитарій ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»
<http://dspace.pdpu.edu.ua/home.jsp?locale=uk>
4. Спеціалізовані сайти дитячої літератури:
<https://www.euroway.com.ua/onlandia/special>
5. Друг читача. Казкарка. URL: <http://kazkarka.com/>;

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

МОРАЛЬНО- ЦІННІСНІ ІМПЕРАТИВИ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА СУЧАСНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Лекція 4. ХУДОЖНІ ТВОРИ СВІТОВОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ МОРАЛЬНО – ДУХОВНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: РЕКОМЕНДАЦІЙНЕ КОЛО ЧИТАННЯ

План

1. Морально - ціннісні імперативи в улюблених жанрах дитячої літератури.
2. Художні твори світової літератури ¹⁸ для дітей дошкільного віку: рекомендаційне коло читання.
3. Художні твори української літератури для дітей дошкільного віку: рекомендаційне коло читання.

1.1. Морально - ціннісні імперативи в улюблених жанрах дитячої літератури

Одним із найулюбленіших жанрів дитячої літератури у дошкільників є казка. У колі читання дітей дошкільного віку поширені і авторські (літературні) казки, і казки різних народів світу з вираженими морально-

ціннісними імперативами, тобто морально-духовними настановами, «безумовними моральними веліннями, всеохоплюючими моральними законами, внутрішньо притаманними кожній людині (фундаментальний моральний принцип Канта); морально-духовна настанова, побудована на духовних правилах життя». Аналіз народних і авторських казок морально – духовної спрямованості українських, європейських, російських, британських, американських та письменників інших народів світу. У практиці ЗДО бувають різні педагогічні ситуації, які можна вирішити за допомогою творів літератури для дітей. Наприклад, всім знайома ситуація, коли дитина засмучується через те, що інша дитина забрала, або того гірше зламала її іграшку. У дитячому серці виникає гірка образа, а інколи й бажання помститися кривдникові. Як вчинити у такому випадку? Як не допустити перших проявів озлоблення дитячого серця, а навпаки, закласти в нього зерна мудрості та позитивного духовного досвіду? Як пояснити дитині, що не прощення, помста – не вихід? Тут педагогові допоможуть твори художньої літератури. Наприклад, твори української літератури для дітей: «Перемагай зло добром» Давида Воробйова, «Майже чарівна розмова» Василя Сухомлинського, «Диво» Оксани Стеценко; зарубіжної літератури – Братів Грім («Біляночка та Розаночка», «Бабуся Метелиця», «Білосніжка та семеро гномів»), Ганса Християна Андерсена («Гидке каченя», «Снігова королева»), Марії Конопницької «Про краснолюдків та сирітку Марисю», Сельми Лагерлеф («Чудесна мандрівка Нільса Гольгерсона з дикими гусьми»), Яна Улофа Экхольма («Тутта Карлссон Перша і єдина, Людвіг Чотирнадцятий та інші»), Кейт Ді Камілло («Пригоди Мишеняти Десперо»), сучасних дитячих українських письменників (Галини Малик «Вуйко Йой і Лишиня, Наталі Чуб «Бетсі, не плач!»).

1.2. Художні твори світової літератури для дітей дошкільного віку: рекомендаційне коло читання

У багатьох авторських і народних казках присутні відразу кілька полярних цінностей, які передаються через образи персонажів, їхню

поведінку, вчинки, ситуації. У казкових повістях «Чарівник Смарагдового міста» О. Волкова, «Чарівник країни Оз» Френка Баума, «Чудесна мандрівка Нільса Гольгерсона з дикими гусьми», казці «Горбоконики» П. Єршова та ін. діти знаходять розуміння, що таке добродійність і зловмисність, вірність і віроломство, людяність і гордовитість, любов і ненависть, справедливість і упередженість, прямотушність і хитрість, щедрість і скупість, поступливість і упертість, серйозність і легковажність та ін. Але у більшості народних і авторських казок ми спостерігаємо одну дві полярні етичні риси персонажів, на яких робиться акцент. Так, наприклад чітко показано полярні етичні риси і відповідні їм духовні цінності «добродійність – зловмисність» в арабській казці «Кішка та сокіл», в російській казці «Як Весна Зиму здолала», персидській казці «Принцеса і падишахів син», афганській казці «Хитрощі» та ін. Дошкільне дитинство не уявляється без читання авторських і фольклористичних казок Шарля Перро і братів Грімм, неймовірно глибоких казок Г. Х. Андерсена, віршованих казок О. Пушкіна, В. Жуковського, П. Єршова та інших класиків казки. Так, казки Ганса Християна Андерсена («Снігова королева», «Дикі лебеді» та ін.) володіють величезним морально-духовним потенціалом, адже просякнуті непереможною силою християнської любові і показують її оборотну сторону – ненависть. Казки Андерсена – про красу зовнішню і внутрішню, про силу внутрішньої краси. Про це у доступній формі можна повідомити ²⁰ дошкільників після прочитання його творів «Гидке каченя», «Русалонька», «Стійкий олив'яний солдатик», «Дикі лебеді», «Сніжна королева» та ін. Так ми приводимо яскравий життєвий приклад того, що духовно багата людина може бути схожою на прекрасного лебедя. А казка Х. К. Андерсена «Снігова королева» показує перемогу самовідданої любові над розсудливістю, егоїзмом. Так само казки О. Пушкіна захоплюють розум маленьких читачів, закладають в них перші неусвідомлені паростки досить складних морально-духовних понять: жадібність, примхливість і надмірна вимогливість призводять до того, що «залишаєшся ні з чим» («Казка про рибака та рибку»), любов перемагає

ненависть («Казка про мертву царівну і про сімох богатирів» та ін. Любов і повага до природи стверджувалась у казках М. Пришвіна, В. Біанкі, К. Паустовського, які навчають доброті і любові до братів наших менших, піклуванню і милосердю до тих з них, хто потрапив в біду. Природну красу людяності відчув і втілював в образах казки «Горбоконики» П. Єршов. Ця казка навчає дітей мудрості та моральності, які присутні у навіть у її образності, звучності, живописній соковитості усного народного мистецтва, народного театру з його пластичністю і символічною глибиною і влучністю. Світова література багата на авторські казки, які так чи так спрямовані на морально-духовне виховання дітей. З-поміж них виокремимо також казки С. Аксакова, П. Бажова, Ю.Бауер, Д. Біссета, Я. Бжехви, Дж. Баррі, М. Вагнера, О. Волкова, В. Гаршина, Е. Гофмана, В. Гауфа, Д. Гліорі, В. Даля, Кейт Ді Камілло, Дж. Р. Кіплінга, Л. Керролла, С. Козлова, С. Лагерлеф, Д. Мамина-Сибіряка, М. Метерлінка, В. Одоєвського, Антонія Погорельського, Л. Толстого, О. Толстого, М. Пляцковського, В. Сутєєва, О. Пройслера, О. Толстого, К. Чуковського, Г. Циферова, О. Уайльда, які спрямовані не тільки на морально-духовне виховання дитини, а й звертаються до душі дорослої людини.

1.3. Художні твори української літератури для дітей дошкільного віку: рекомендаційне коло читання

Чітко показано полярні етичні риси і відповідні їм духовні цінності, як-от «добродійність – зловмисність» в українських народних казках («Телесик» «Дідова дочка і бабина дочка» «Про Правду і Кривду» та ін.). Добираючи художні твори для читання дітям, слід пам'ятати передусім про їх художню цінність. Іван Франко вважав, що спочатку доцільно знайомити дітей з людськими взаєминами через казкові форми, бо «гола правда життя» може бути занадто болючою для них. Казка ж передасть дитині мудрий народний погляд на життєві конфлікти, оптимістичну віру в перемогу добра і правди. Сприймаючи казкових героїв, сміючись над ними або співчуваючи їм, дитина винесе звідси уявлення про людські чесноти, гідність і справедливість. Так,

казці Івана Франка «Заєць і Їжак» діти дізнаються про те, що повага – це добре, а презирство – навпаки. Усвідомлюючи ідейну суть цієї казки, дитина починає розуміти просту духовну істину, відкриту їй автором: «Ніколи не підіймай на сміх бідного чоловіка, хоч би се був простий, репаній Їжак». У казці «Лисичка і Журавель» викривається хитрість, догідливість улесливої Лисиці, і пряmodушність та щирість Журавля. Своєю відповідною поведінкою Журавель ніби доводить, що не слід сприймати доброту і щирість за недолугість, що добро має бути «з кулаками», провчає нещирість встановленням свого морального імперативу: «стався до інших так, як би ти хотів, щоб вони ставились до тебе». Усвідомлення означеного стає доступним дітям після читання цієї казки. У багатьох казках І. Франка сильний, хитрий і підступний звір зустрічається із слабким і чесним. Проте підступність завжди викривається, а хижак несе заслужену кару. Так, у казці «Вовк, Лисиця і Осел» чесний і довірливий Осел розгадує злі наміри противників і врятовує своє життя, а злодії гинуть. Казка «Кролик і Ведмідь» закінчується перемогою лісової дрібноти над сильними і хижими мешканцями лісу. Розділяючи радість переможців, дитина дійде висновку, що завдяки єднанню, колективній мудрості можна захистити правду і справедливість. Морально-виховні ідеї закладені І. Франком і в казочки для наймолодших дітей («Киця», «Ріпка»). Ці ідеї він поглиблює в душі християнської етики в казці – «Суд святого ²²Николая». Ця казка навчає дітей уже не просто шанувати менших (як у «Ріпці») чи співчувати скривдженим (як у «Киці»), а безкорисливо допомагати знедоленим, немічним чи хворим. Родинні читання, або читання в умовах ЗДО, дають дитині змогу подумки брати участь у житті персонажів, ставати на бік добрих і мужніх, жаліти скривджених. Важливо, щоб діти не просто «проковтнули» прочитане, а й пропустили його крізь себе. А для цього потрібно допомогти їм краще усвідомити поведінку героїв, переглянути й прокоментувати малюнки, загострити увагу на етичних рисах дієвих осіб. Задля цього можна використовувати твори для дітей М. Коцюбинського, в яких «дається

непряма оцінка тих чи тих вчинків людей, народне розуміння таких моральних категорій, як добро і зло, впертість і поступливість, чесність і брехливість, працелюбність і ледарство». Так, у казках «Про двох цапків» та «Дві кізочки» автором чітко зображено такі негативні риси, як *упертість*, *гордість* та *непоступливість*, які порівнюються з позитивними – *поступливістю* й *винахідливістю*. «Івасик та Тарасик» (*добродійність-зловмисність*), й оповідання. У казці Миколи Трублаїні «Про дівчинку Наталочку та сріблясту рибку» розповідається про маленьку сріблясту рибку, яку хотів з'їсти великий білий лебідь (*безжалісність*), та про маленьку дівчинку (*милосердність, щедрість*), яка зарадила цій біді, віддавши свої черевички для спасіння рибки. Казка Миколи Трублаїні у простій формі допомагає усвідомити дитині досить складну духовно-ціннісну властивість особистості – альтруїзм. Усі без виключення казки В. Сухомлинського несуть потужний морально-духовний потенціал. Так, проблема взаємозв'язку природи і людини, бережливе ставлення до навколишнього світу, любов до рідної землі розкриваються в казках «Соловей і Жук», «Деркач і Кріт», «Камінь», «Дуб під вікном», «Флейта і Вітер», «Весняний вітер» та ін. В. Сухомлинський цілу низку казок присвячує темі шанобливого ставлення до старших. Так, повага і любов до мами, що завжди було яскравою особливістю нашої національної культури, духовності віддзеркалено у казках: «Найгарніша мама», «Казка про Гуску», «Сьома дочка», «Яблуко в осінньому саду» та ін. Любов матері до своїх дітей завжди безкорислива. Ця тема прослідковується і в казках «Лисиця й Миша», «Сьома дочка», «Кому ж іти за дровами» та ін. Шанобливе ставлення до батька і матері, людяність віддзеркалено в казці «Для чого бути Людиною», де розповідь про чоловіка, що доглядає за могилою Батька. Цвіркун не може цього зрозуміти, запитує – навіщо? Тоді чоловік відповідає: «Для цього треба бути Людиною». Тут порушена проблема стосунків між дітьми і батьками, повага до старших і пам'ять про них, яку так важливо сформувати у дітей. Відомо, що найбільш значуще людське почуття, яке робить людину людиною, є совість. Непросто

сформувати усвідомлення його сутності в дошкільників. Досягається це поступово, в результаті переживання дитиною різних морально-етичних ситуацій, у яких проявляється її або чиясь совість. Василь Сухомлинський у казці «Як Наталя у лисиці хитринку купила» дає дітям уявлення про совість у протиставленні з підступністю, які між собою є не сумісними.

Загалом українська і світова література багата на авторські казки, які так чи так спрямовані на морально-духовне виховання дітей.

Питання для самоконтролю

1. Проаналізуйте казки Ганса Християна Андерсена. Які б Ви прочитали дитині дошкільного віку? Які морально-ціннісні імперативи характерні для його казок?
2. Які морально-ціннісні імперативи культивуються в казці «Лускунчик і Мишачий Король» Ернста Теодора Гофмана?
3. Які теми Ви б обговорили з дитиною після прочитання казок Отфріда Пройслера?
4. Які морально-ціннісні імперативи характерні для казки «Синій птах» Моріса Метерлінка? Дітям якого віку Ви б читали цю казку?
5. Визначте морально-ціннісні імперативи казкової повісті Марії Конопніцької «Про краснолюдків та сирітку Марисю». Дітям якого віку Ви б читали цю казку?
6. Визначте морально-ціннісні імперативи казок для дітей Женев'єви Юр'є.
7. Які морально-ціннісні імперативи характерні для казок В. Жуковського, П. Єршова, С. Аксакова, П. Бажова, М. Вагнера, Л. Толстого, Д. Мамина-Сибіряка, В. Гаршина? Які з них Ви б прочитали дітям дошкільного віку? Визначте конкретну вікову аудиторію дошкільнят для обраних Вами казок.
8. Які моральні якості й духовні цінності формують в дітях казки Володимира Даля?

9. Які з казок Едуарда Успенського Ви б обрали для читання дітям з метою виховання у них дружби й товариськості?
10. Які морально-ціннісні імперативи закладено в казках Оскара Уайльда? Які із них Ви б переказали дитині? Чому?
11. Які основні морально-ціннісні доміанти виражені у казці «Пітер Пен» Джеймса Метью Баррі?
12. Сформулюйте в двох-трьох реченнях основні ідеї і морально-ціннісні доміанти казки-повісті «Мері Поппінс з Вишневої вулиці», казкової повісті Памели Треверс Роальда Даля, циклу дитячих фентезійних творів «Хроніки Нарнії» Клайва Стейплза Льюїса. Для якого віку дітей (загалом) Ви б радили читати зазначені твори?
13. Що є основою казок Дж. Чандлера Харріса? Які основні морально-ціннісні доміанти казок амери- канського письменника?
14. Які морально-ціннісні імперативи культивуються в поезії для дітей Юліана Тувіма?

Рекомендована література

1. Бех І.Д. Виховний глосарій у полярному поданні. *Методист. Для ключових людей освіти*. 2020. листопад-грудень. №11-12 (107-108), С.49-63.
2. Монке О.С. Таркуцяк О. І Використання методичного потенціалу народних і авторських казок як засобу морально-духовного виховання дошкільників. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал*. Вип. 39. Вид. дім «Гельветика», 2021. С. 265-269
3. Монке О. С. Українська література для дітей дошкільного віку: навчальний посібник, Одеса, 2010. 349 с.
4. Монке О.С. Світова література для дітей дошкільного віку: морально-ціннісні імперативи: навчальний посібник. Одеса: Чорномор'я, 2018. 214 с.
5. Спеціалізовані сайти дитячої літератури: <https://www.euroway.com.ua/onlandia/special>

Лекція 5. СУЧАСНА СВІТОВА ТА УКРАЇНСЬКА ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА: СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ

План

1. Особливості сучасної дитячої літератури.
2. Сучасні дослідження дитячої літератури.

1.1. Особливості сучасної дитячої літератури

Найкращі художні твори сучасної літератури розкривають перед дітьми той світ, який турбує їх сьогодні. До того ж сучасна література для дітей як ніколи слідує вектору виховної спрямованості як на дітей, так і на дорослих. Однак, беззаперечно, класика, випробувана часом, повинна бути невід'ємним атрибутом дошкільного дитинства. Саме класичні твори транслюють дітям ті вічні моральні і духовні імперативи, які не підвладні часові, і які сьогодні почасти підмінюються сурогатними цінностями. Однак, у зв'язку з «акселерацією дитинства», зсуванням кордонів вікових етапів, загальновідомі народні казки про «Курочку Рябу», або «Рукавичку» сучасна дитина буде слухати з цікавістю орієнтовно від 1,5 до 2-років, а не в 3 роки, казкові повісті «Чарівник Смарагдового міста» О. Волкова, або «Чарівник країни Оз» Френка Баума в 4-6, а не в 8-10 років, а «Чудесну мандрівку Нільса Гольгерсона з дикими гусьми» вже в 4-5, а не 8-12 років.

Специфіка літератури для дітей дошкільного віку на зламі століть: Твори для дітей О. Пройслера (Німеччина), Жене́в'єви Юр'є (Франція), Ст. Хокінга (Велика Британія), Зірки Мензатюк, Лесі Ворониної, Галини Малик, Надії Гуменюк, Івана Малковича Володимира Рутківського (Україна). Огляд творів нового покоління дитячих письменників в Україні: Твори для дошкільників Івана Андрусяка, Олександра Дерманського, Ніни Воскресенської, Лади Лузіної, Мар'яни Савки, Тетяни Щербаченко, Еви Гата, Тараса і Мар'яни Прохасько, Сашко Лірник, Наталя Чуб та ін.

Специфіка казок сучасних авторів світової літератури для дітей дошкільного віку (Ютта Бауер, Ютта Лангройтер (Німеччина), Аньєс де Лестрад (Франція), Кейт Ді Камілло (США), Кітті Краутер (Бельгія) Дебі

Гліорі (Шотландія) та ін.) в тому, що вони спрямовані не лише на виховання дитини, а й звертаються до душі дорослої людини. Казки для дошкільників на виховання асертивності Олексія Гарнича, Інги Баллод та Ірини Рум'янцевої (Росія), Нурсулу Шаймерденової (Казахстан), Роберта Манша (Канада). Казки Інги Баллод та Ірини Рум'янцевої як переосмислення і адаптація казок Елісон Атлі (Англія). Поезія для дошкільників Юнни Моріц, Григорія Остера, Андрія Усачова, Тетяни Бокової, Марини Бородицької та ін. Оповідання Спірідона Вангелі (Молдова). Твори для дітей Цао Венсьюань (Китай). Жаклін Вудсон (США) Морит Торнквіст (Нідерланди) Мемпо Джардінеллі (Аргентина), Роже Мелло (Бразилія), Барта Муйарта (Бельгія).

Аналіз творів для дошкільників останніх років: Сурен Мурадян. Збірка ліричних віршів і казок для дошкільників «Я-дитина, я – дідусь» (Вірменія), Соєурм Какада «Боротьба за нектар» (Камбоджа), Горельчимег Блеккрейн. «Євенкийській лось» (Китай), Трюфо Аррсиньєгас «Запах вітру» (Колумбія), Де Ла Торре Гуардерас. Рисова буря. (Єквадор), Дора Гімеші. Дев'яте життя кошачого принца (Угорщина), Юйи Моралес. «Мрійники» (США) та ін.

1.2. Сучасні дослідження дитячої літератури

Як свідчить соціологічне дослідження Scholastic, дитина, яка усвідомлює, що література може приносити задоволення, найчастіше стає постійним читачем. Сьогодні, коли вибір мультимедійних розваг є дуже великим, зацікавити дитину читанням складніше. Критики та дослідники зазначають, що світова дитяча література адаптується до нових читацьких очікувань, зокрема стаючи динамічнішою та компактнішою за стилем. За цих умов захопливий сюжет, вправно збудована інтрига в дитячій книжці стають іще важливішими. Але йдеться не тільки про «родієву» динаміку, яка є важливою рівно настільки, наскільки відповідає авторському задуму. Першочерговим є створення конфлікту, емоційного, внутрішнього напруження. Відомо, що чи не найголовнішим інструментом, що тримає увагу читача-дитини, є емпатія – співпереживання, яке викликається впізнаванням себе в тексті, в якому світ

описано комплексно, неспрошено, схоже до реального світу дитини. Досвідчені письменники та ілюстратори дитячих книжок намагаються створювати персонажів та конфлікти так, щоб ті породжували емоційні відповіді широкого спектру. Якщо це не вдається, книжка «не зачіпає». Премія імені Г.Х.Андерсена як найвища літературна премія в дитячій літературі, якою нагороджуються кращі дитячі письменники і художники-ілюстратори. Лауреати премії Андерсена від 1956 року до 2021 року. (Астрід Ліндгрєн, Туве Янсон, Джанні Родарі, Жаклін Вудсон та ін.) ІВВУ – міжнародна рада з дитячої і юнацької книги (лауреати від України: Богдан Чалий (1974), Всеволод Нестайко (1979 – внесено до особливого почесного списку Г.К.Андерсена за трилогію «Тореадори з Васюківки»), Сашко Дерманський, Іван Андрусак та ін.) Дослідження дитячої літератури в сучасному світі: Євелін Фріман (США), Джемма Аманжолова (Казахстан), Валері Кохлан (Ірландія), Зохране Гаєні (Іран), Ньїунассі Елонг Седрік Кристіян (Камерун), Вей Чжен (Китай), Н. Богданець-Білокаленко, Е.Огар (Україна) та ін.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть твори сучасної дитячої літератури, які виховують асертивність.
2. Назвіть по одній казці для молодших дошкільнят Дональда Біссета, Блайтон Енід Мері, Хогарт Енн Дугалда-Стірра. Які образи і які якості характеру та поведінки героїв характерні для цих казок?
3. Якими образами і характерами насичений поетичний світ Марини Бородицької, Андрія Усачова, Тетяни Бокової? Проаналізуйте одну з поезій для дошкільнят кожного з цих авторів.
4. Які мотиви казки «Фабрика слів» Аньєс де Лестрад?
5. Які теми висвітлено в казках сучасних письменниць Ютти Бауер, Ютти Лангройтер, Кітті Краутер, Кейт Ді Камілло, Дебі Гліорі? Який спільний мотив поєднує ці казки?
6. У чому особливості повісті І.Андрусюка «Стефа і її Чакалка»?

7. Які твори для дітей дошкільного віку вийшли з-під пера І.Малковича?
8. Хто автор книжок для дітей «Де гуляє крокотам?», «Казка про козака Ярка та Яринку-Живинку», «Котилася писанка»?
9. Які особливості казки Г.Малик «Вуйко Йой і Лишиня»? Назвіть основних героїв цієї казки і розкрийте їх образи.
10. Хто автор цих творів: «Танок чугайстра», «Чудове Чудовисько»? Яку вікову аудиторію дітей можуть зацікавити ці твори?
11. Про що «Казочки-куцохвостики» Зірки Мензатюк?
12. Які твори сучасних українських дитячих письменників Ви б прочитали дітям? Чому?

Рекомендована література

1. Монке О. С. Українська література для дітей дошкільного віку: навчальний посібник, Одеса, 2010. 349 с.
2. Монке О.С. Світова література для дітей дошкільного віку: морально-ціннісні імперативи: навчальний посібник. Одеса: Чорномор'я, 2018. 214 с.
3. Спеціалізовані сайти дитячої літератури:
<https://www.euroway.com.ua/onlandia/special>
4. Сайт про сучасну дитячу літературу. URL: <http://kazkarka.com/>.

Список рекомендованої літератури

Основна література

1. Монке О. С. Українська література для дітей дошкільного віку: навчальний посібник, Одеса, 2010. 349 с.
2. Монке О.С. Світова література для дітей дошкільного віку: морально-ціннісні імперативи: навчальний посібник. Одеса: Чорномор'я, 2018. 214 с.
3. Монке О. С. Художня література як засіб морально-духовного виховання дітей дошкільного віку: теоретико – методичний аспект: монографія. Черкаси: Видавництво ДП «Черкаський ЦНТІ», 2015. 248 с.
4. Українська дитяча література: хрестоматія /під ред. Л.П.Козачок.: вища школа, Київ 2000.519 с.

Допоміжна література

1. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т., Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти К.: Видавничий дім «Слово», 2006. 304 с.
2. Бех І.Д. Виховний глосарій у полярному поданні. *Методист. Для ключових людей освіти*. 2020. листопад-грудень. №11-12 (107-108), С.49-63.
3. Беленька Г.В., Конюхова Т.С Казки ³⁰про природу. Чарівний промінь. Казки для дітей дошк. і мол. шк. віку: навч. посібник. Київ: Вид.дім Слово, 2009. 472 с.
4. Довженок Г.В. Український дитячий фольклор: віршові жанри. Київ: Наук. думка, 1981.
5. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ: Femina, 1995.688с. 526 с.
6. Кіліченко Л.М. Українська дитяча література: навч.посібник. Київ: Вища школа, 1988. 264 с.

7. Лановик М. Б. Українська усна народна творчість: підручник. Київ: Знання-Прес, 2001. 591 с.
8. Літературознавчий словник-довідник/ Р.Т.Гром'як, Ю.І.Ковалів та ін. Київ: Академія, 1997. 752с.
9. Монке О. С. Авторські казки зарубіжної літератури як засіб морально-духовного виховання дітей дошкільного віку. Міжнародний періодичний журнал «Science and Education a New Dimension», Pedagogy and PsychologyI (6), Issue: 10. Будапешт, Угорщина, Oct. 2013. С. 80 – 88.
10. Монке О.С. Таркуцьк О. І Використання методичного потенціалу народних і авторських казок як засобу морально-духовного виховання дошкільників. Інноваційна педагогіка: науковий журнал. Вип. 39. Вид. дім «Гельветика», 2021. С. 265-269
11. Монке О.С. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх вихователів до морально-духовного виховання дошкільників засобами художньої літератури: дис. ... д-ра педагог. наук :13.00.08. Київ. 2020. 537 с.
12. Рідне слово. Українська дитяча література – хрестоматія в 2-х книгах, книга 1, 2 . Київ: Либідь, 1999 р. 400 с.
13. Скобелева-Сологуб Н. Володимир Винниченко: про дітей і для дітей. Слово і час. 1999. № 7. с. 60 - 65.
14. Сивачук Наталія. Український дитячий фольклор. Київ: Деміур, 2003. 288 с.
15. Українська дитяча література. Маловідомі твори українських письменників 2-ї пол. ХХ ст. Навчальний посібник / під ред. Богданець-Білокаленко Н.І., Київ: Вид. дім Слово, 2009. 280 с.
16. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: У 4-х кн. Київ: Видавництво Аконіт, 2001. 589 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Репозитарій ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

<http://dspace.pdpu.edu.ua/home.jsp?locale=uk>

2. Статті, присвячені питанням і проблематиці літератури для дітей. URL: <http://petryk.com.ua/4623>.

3. Каталог українських сайтів. Дитяча література. URL: http://ditky.at.ua/dir/ditjacha_literatura/27;

4. Сайт про сучасну дитячу літературу. URL: <http://kazkarka.com/>;

5. Друг читача. Казкарка. URL: <http://kazkarka.com/>;

6. Іван Андрусак. Дорослі капості дитячої літератури. URL: http://zn0.at.ua/publ/dorosli_kaposti_ditjachoji_literaturi_ivan_andrusjak_pro_ditjachu_literaturu/31;

7. Ахматова А. Пушкин и дети. URL: http://www.e-reading-lib.org/bookreader.php/92104/Ahmatova_-_Pushkin_i_deti.html;

8. Берестов В. Книги для детей: что и зачем нужно читать дошкольникам. URL: <http://dob.1september.ru/article.php?ID=200601609>;

9. Національна бібліотека України для дітей. URL: <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=3442>;

10. Електронні книги: URL: http://www.ae-lib.org.ua/_lit_child.htm;

11. Сайти дитячих видавництв. URL: <http://www.granit.com.ua/>; <http://ababahalamaha.com.ua/>; <http://bohdan-books.com/>;

12. Весела абетка. URL: <http://abetka.ukrlife.org/> 32

13. Сайт про творчість сучасних українських дитячих письменників. URL: <http://detkniga.narod.ru/>.

13. Сайт бібліотеки Бібліотеки Університету імені Ушинського: <https://library.pdpu.edu.ua/>

14 International board on Books for young people (IBBY). <https://www.ibby.org>.

15. Спеціалізовані сайти дитячої літератури. URL: <https://www.euroway.com.ua/onlandia/special>

16. Бібліотека світової літератури. Оригінали та переклади: Дитяча література. URL: https://www.ae-lib.org.ua/_lit_child.htm

Додатки

Рекомендаційний список авторських казок світової літератури для читання дітям дошкільного віку з метою морально-духовного виховання

Автор	Казки	Моральні і духовні імперативи	Вік дітей
Друга половина XVII – кінець XIX століття			
Шарль Перро (1628 – 1703) Франція	«Попелюшка»	Добросердя людської сутності. Любов не терпить жадібності, брехні. Справжня любов веде до торжества справедливості і добра.	3-4 роки
	«Спляча красуня», «Ослина Шкіра»	Щастя приходить у нагороду за довготерпіння і чесноти.	3-5 років
	«Ріке з хохолком»	Любов облагороджує людину	6-7 років
Ернст Теодор Гофман (1776 – 1822) Німеччина	«Лускунчик»	Значимість добра, розуміння, милосердя, мужності і самовідданості у житті	6-8 років
Брати Грім Якоб (1785 – 1863) і Вільгельм (1786 – 1859) Німеччина	«Бременські музиканти» «Біляночка та Розаночка»	Любов і дружба здатні подолати будь-які життєві труднощі	3-4 роки
	«Горщик каші»	Біблійний мотив (як Ісус всіх нагодував п'ятьома хлібами і двома рибами) для усвідомлення наймолодшими	2-3 роки
	«Золота гуска», «Бабуся Метелиця», «Білосніжка та семеро гномів»	Щастя приходить у нагороду за довготерпіння і чесноти.	4-5 років
	«Жива вода»	Чистота помислів, чемність, шляхетність і чесність приводять у кінці кінців до перемоги. Натомість, зарозумілість, показне бажання	6-7 років

		прийти на допомогу, коли те, що кажеш і те, що думаєш не співпадають – зрештою ведуть до безславного кінця.	
О.С. Пушкін (1799–1837) Росія	«Казка про рибака та рибку»	Жадібність і надмірна вимогливість можуть призвести до того, що «залишаєшся ні з чим»	3,5-5 років
	«Казка про золотого півника»	Надмірна захопленість чимось, пристрасність, яка шкодить загальній справі, призводить до повного краху	6-7 років
	«Казка про царя Салтана» «Казка про мертву царівну і про сімох богатирів»	Любов і відданість перемагають смерть	6-7 років
С.Т. Аксаков (1791 – 1859) Росія	«Червоненька квіточка»	Вища правда вічної, любові – любові від Бога, здатної перемогти навіть смерть	5-7 років
Вільгельм Гауф (1802-1827) Німеччина	«Карлик – ніс» «Маленький мук»	Співчуття, співпереживання. Вихід із будь-якої ситуації є завжди. Ідея торжества справедливості, переваги внутрішнього світу над зовнішнім. Віра в перемогу добра над злом. Важливість сім'ї в житті людини, Любов дітей до своїх батьків	6-7 років
	«Каліф-Лелека»	За будь-яких обставин слід зберігати людські якості. Багатство, нескінченне везіння і неробство не зроблять людину щасливою, а доброта, чуйність, працьовитість допоможуть подолати будь-які спокуси, негаразди та випробування!	
	«Русалонька»	Співпереживання і співчуття великій самовідданій любові.	5-6 років

<p>Ганс Християн Андерсен (1805 – 1875) Данія</p>	<p>«Дикі лебеді»</p> <p>«Снігова королева»</p> <p>«Стійкий олов'яний солдатик»</p>	<p>Сила самовідданої любові. Маленька дитина, яка сподівається на Бога, сильніша усіх страшних сил. Захоплення силою духу, безкорисливим героїзмом і жертовністю, мужністю і стійкістю, які затьмарюють діяння навіть могутніх героїв.</p>	<p>4-7 років</p>
	<p>«Льон»</p> <p>«Ялинка»</p>	<p>Уславлення непереможності тріумфуючого життя, його безкінечності завдяки нескінченному ланцюгові змін і взаємоперетворень. Водночас все на світі коли-небудь закінчується. Отже, важливо вміти радіти найпростішим речам і цінувати те, що маєш.</p>	<p>6-7 років</p>
	<p>«Нове вбрання короля»</p>	<p>Дитячий погляд на речі – ясний і справжній. Лише дитина, залишаючись сама собою, називає речі, такими, якими вона їх бачить: «А король – голий!» Це стало крилатим висловом. Засудження лицемірства і лестошів, дурості і самолюбубання. Кожен, хто має серце, мужність і гідність здатний прикрасити і поліпшити навколишній світ.</p>	<p>4-7 років</p>
	<p>«Гидке каченя»</p>	<p>Християнські мотиви, про те, що головна чеснота – терпіння. Будьте смиренними і воздасться вам. Нікого не мине те, що визначене долею, головне не опускати руки і не</p>	<p>5-7 років</p>

		піддаватися зневірі. Не біда жити в обставинах, в які помістило тебе життя, якщо твоє народження вище цього: страждаючи, людина розкривається у глибокому, духовному сенсі цього слова. Страждання і поневіряння загострюють сприйняття щастя; Щастя робить чутливу душу благородною і великодушною. Віра в себе – із «гідкого каченяти» завжди можна перетворитись в «прекрасного лебедя»	
	«Дюймовочка»	Доброта, милосердя, працьовитість, скромність, добра справа – без нагороди не залишаться.	2-4 роки
	«Принцеса на горошині»	Не можна судити про людину тільки за її зовнішність. Звички видають стан і характер людини, її походження	4-6 років
	«Калоші щастя»	Прагнення щастя наповнює життя змістом. Щастя - як дороговказ на горизонті. Треба цінувати те, що є. А якщо чогось і бажаєш, то краще спробувати самостійно досягти бажаного. 36	4-7 років
Льюїс Керролл (1832 – 1898) Англія	«Пригоди Аліси в Країні Чудес»	Тільки з відкритою душею і довірою можна осягнути радість пізнання. Світ людських фантазій – цікавий і нескінченний. Він не такий неможливий, яким здається.	5-7 років
Марія Конопницька (1842 – 1910) Польща	«Про краснопудків та сирітку Марисю»	Казка насичена релігійними мотивами, вчить доброти і милосердя.	4-7 років

Римус Джоель Чандлер Харріс (1848 – 1908) США	«Братик Листа Братик Кролик», «Смоляне Чучело» та ін.	Винахідливість, прагнення до свободи і вміння відстоювати свою незалежність	4-6 років
Оскар Уайльд (1854 – 1900) Англія	«Зоряний Хлопчик»	Краса зовнішня без краси душевної ніщо. Тільки добре серце допоможе зрозуміти цю істину. Любов здатна перетворити шматок каменю в гаряче людське серце. І тоді краса обличчя стає уособленням краси душі. Казка вчить жити по совісті, бути милосердним, добрим, чуйним, шанобливо ставитися до матері і оточуючих людей.	6-7 років
В.М. Гаршин (1855 – 1888) Росія	«Жабка-мандрівниця»	Той, хто вважає себе найрозумнішим, та ще й любить про це всім розповідати, обов'язково буде покараний за хвастощі.	3-5 років
Кінець ХІХ – друга половина ХХ століття			
Сельма Лагерлеф (1858 – 1940) Швеція	«Чудесна мандрівка Нільса Гольгерсона з дикими гусьми»	Шлях від задиркуватого хлопчика до Людини з великої літери через випробовування і завдяки доброті, дружбі, сміливості, умінню прийти на допомогу і здійснювати шляхетні вчинки.	5,5-8 років
Моріс Метерлінк (1862 – 1949) Бельгія	«Синій птах»	Ідея цієї, сповненої надії казки, у вічному шуканні людиною неминущого символу щастя і пізнання буття – Синього птаха. У пошуках щастя можна обійти увесь білий світ і навіть побувати в інших світах, але в підсумку знайдеш його у себе вдома.	6-7 років

<p>К.І. Чуковський (1882 – 1969) Росія (СРСР)</p>	<p>«Муха-Цокотуха»</p> <p>«Лікар Айболить»</p> <p>«Плутанина»</p> <p>«Тараканище»</p> <p>«Телефон»</p>	<p>Початкові уявлення для найменших дітей про добро і зло, про те, як влаштований світ і якою має бути людина. Світ – вічно мінливий. Стійкими виявляються тільки моральні категорії, уявлення про добро і зло: злі герої незмінно гинуть, добрі – перемагають, рятуючи не тільки окремого персонажа, але і весь світ. Страшне урівноважується смішним Страх стає не тільки засобом виховання в дитині здібності співчувати, співпереживати героям, а й способом подолання власних страхів, адже той світ, який розкриває перед дитиною автор, за визначенням добрий.</p>	<p>2-5 років</p>
<p>О.М. Толстой (1883 – 1945) Росія (СРСР)</p>	<p>«Золотий ключик, або Пригоди Буратіно» (переклад і літ. обробка казкової повісті «Пригоди Піноккіо» італійського письменника Карло Коллоді (1826 –1890)</p>	<p>Якості хлопчика Буратіно – оптимізм, відданість дружбі і сердечність, дотепність, сміливість присутність духу, життєздатність і здатність «ніколи не вішати носа" допомагають дитині глибше бачити життя, активно думати і відчувати, переживати випробування разом з героями і самому приймати рішення.</p>	<p>4-5 років</p>
<p>С.Я. Маршак (1887 – 1964) Росія (СРСР)</p>	<p>«Кішкин дім»</p>	<p>Дуже важливо не помилятися в людях і знайти справжніх друзів; розпізнавати лицемірство, нещирість і помітити те добре, справжнє, яке знаходиться зовсім поруч.</p>	<p>2-4 роки</p>
	<p>«Казка про дурне мишеня» «Казка про розумне»</p>	<p>Відповідальність за свої вчинки і самоповага</p>	<p>2-4 роки</p>

	мишеня»		
О.М. Волков (1891 – 1977) Росія (СРСР)	«Чарівник Смарагдового міста» (Основою є казка Френка Баума (1856 – 1919) «Чарівник країни Оз»)	Дружба, взаємодопомога і взаємовиручка – надзвичайно важливі життєві цінності. Виручаючи і підтримуючи один одного, друзі долають усі перешкоди, які спочатку здаються абсолютно нездоланими. Усі мрії здійсненні, а їх реалізація під силу кожному з нас. І не потрібно вирушати в казкові смарагдові міста, щоб знайти своє щастя – адже як часто воно знаходиться поруч. Потрібно насолоджуватися простими, але насправді такими важливими речами: дружбою, вірністю, доброотою, турботою про ближнього.	5-6 років
Анна Саксе (1905 – 1981) Латвія (СРСР)	«Казки про квіти»	Кожна рослина наділена своєю власною долею, яку визначив характер людини, яка перетворилася в квітку. Увесь спектр переживань, емоцій людини і її характер в тій чи іншій квітці. Все це навчає дітей бачити красу.	4-7 років
Астрід Ліндгрєн (1907 – 2002), Швеція	«Карлсон, який живе на даху»	Казка, яка дає рятівну можливість сховатися в уявному світі, підтримує віру в себе, дозволяє за допомогою фантазії впоратися із самотністю і страхом.	5-7 років
Ліліан Муур (1909 – 2004) США	«Крихітка Єнот і той, хто сидить у ставку»	Від посмішки на душі стає веселіше. Посмішка допоможе не тільки подолати страх, а й знайти друзів	3-4 роки

<p>Міра Лобе (1913 – 1995) Австрія</p>	<p>«Вперед! » – сказала Кішка»</p>	<p>Своєрідна есхатологічна притча для дітей – про дерево-ковчег і тварин, що спаслися. Мудре керівництво: підбадьорювання, встановлення загальних для всіх справедливих правил та організація спільних зусиль в ім'я спільного порятунку – і труднощі залишаються в минулому. Де дружніші, там і сильніші</p>	<p>4-6 років</p>
	<p>«Розумні ослики»</p>	<p>Слід боротися з несправедливістю і захищати себе. Однак, боротися зі зловживаннями того, хто сильніший за тебе, краще всього разом, взаємодопомога в цій справі - запорука успіху.</p>	
	<p>«Всі кричали: «Хоппель-поп! »</p>	<p>Даремне змагання на з'ясування, хто кращий, викликає гординю, і дружба стає зайвою. Тому, краще допомагати і любити один одного. Адже перед обличчям небезпеки відразу стає зрозуміло: якщо щиро допомагати один одному, відволіктися від власного марнославства й егоїзму, показати іншим готовність діяти, то можна перебороти великі неприємності, а неприємності менші стануть і зовсім непомітними.</p>	
	<p>«Які в пустелі»</p>	<p>Якщо всі рішення приймаються одноосібно, нехай навіть великими мудрецами, а думки інших не враховуються, то, швидше за все, в біду потраплять всі. Адже одна голова – добре, а дві – краще</p>	

Джанні Родарі (1920 – 1980) Італія	«Пригоди Цибулино» «Подорож Блакитної стріли»	Казки про справедливість, правду дружбу і взаємодопомогу. Життя – складне: повне як світла і радості, так і несправедливості і горя. Сміливість, чесність та відвага, а також величезне бажання досягти мети та дружня підтримка допомагають подолати всі труднощі	6-7 років
	«Казки, у яких три кінця»	Розвиток подій у житті може бути яким завгодно. На жаль, не у кожній історії щасливий кінець. Однак, уміння фантазувати, уявляти, домислювати, представляти і вірити з надією на краще допоможе знайти правильний шлях.	6-7 років
	«Казки по телефону»	Легка, витончена фантазія надихає світ, учить бачити в ньому світлі і високі початки	6-7 років
Женев'єва Юр'є (1927) Франція	Серія казок: «Жили-були кролики»	Почуття обережності і уважності до незнайомих дорослих – дуже важливе. Адже, часом, під виглядом доброзичливих тітки або дядька ховається брехун, заздрісник, шахрай. Однак, довірливі кроленята завжди отримують допомогу від близьких, адже, як і в житті, поруч обов'язково знайдеться інший дорослий, який любить, подасть руку допомоги, заспокоїть і позбавить усіх неприємностей. Сумувати не варто, більшість проблем – не такі вже й проблеми, особливо коли поруч рідні і друзі. Дуже добре, коли є рідня або друзі, готові підтримати в тяжку хвилину.	2 – 4 років.
Ян Улоф	«Тутта	Казка про те, що вчинене добро	6-7

Экхольм (1931) Швеція	Карлссон Перша і єдина, Людвіг Чотирнадцятий та інші»	завжди повертається Кури заприятелювали із лисами – і це майже біблійна сценка про лева і ягня, які в раю мирно лежатимуть поряд.	років
Спірідон Вангелі (1932) Молдова (СРСР)	«Чубо із села Туртурика»	Суцільна фантазія непосидючого хлопчика Чубо, вигадника й веселуна, його дитяча уява підказують йому, як цікаво прожити кожен день. Адже життя таке захопливе!	3,5-5 років
Кінець ХХ початок ХХІ століття.			
Дебі Гліорі (1959) Шотландія	«Щоби не трапилось...»	Святість безумовної любові: Яким би ти не був – я все одно буду любити тебе, я знаю, що буду любити тебе вічно. Сім'я – величезна цінність. Необхідність дітей і батьків один одному. Батьківський подарунок – зустріч з Богом в любові, яка «...довго- терпить, милосердствує..., не шукає свого, не рветься до гніву... все переносить... ніколи не перестас... » [Коринфянам, гл. 13].	2-7 років
Меір Шалев (1948) Ізраїль	«Лев ночами» «Тато мене соромить» «Тітка Тамі»	Захоплюючий світ веселих та бешкетних підмін, де дорослі перетворюються на дітей, затіваючи смішні і неймовірні ігри, а діти <u>виховують</u> ⁴² дорослих і при цьому <u>виховуються</u> самі, краще розуміючи світ своїх батьків	5-7 років
Кейт Ді Камілло (1964) США	«Пригоди Мишеняти Деспера»	Любляче серце, яке пізнало зраду близьких, страх і самотність, здатне не озлобитись, і простити.	6-7 років
	«Дивовижна подорож кролика Едварда» «Дякую, Уінн-Діксі»	Герой навчився любити і співчувати лише пізнавши, що таке страждання. Перші уявлення про справжню любов у всіх її проявах. Потрібно просто любити того, хто поруч. Особливо, поки він поруч.	6-7 років
Ютта	«А вдома	В гостях добре, а вдома краще.	2 4

Лангройтер (1944) Німеччина	краще! »	Важливість батьківської любові. Навіть найкращі друзі і веселі ігри не замінять маминої ласки	роки
Кітті Краутер (1971) Бельгія	«Джек и Джим»	Любов і нерозуміння, добро і вірність. Толерантність і упередженість. Любов до книг. Справжня дружба витримує випробування.	4-7 років
Аньєс де Лестрад (1964) Франція	«Фабрика слів»	Казка вчить дбайливо ставитися до своєї мови, цінувати її, не розкидатися словами, замислюватися над ними і дарувати людям як найрідкісніші алмази і смарагди, а також – фантазувати, дивувати інших і дивуватися самим. Книга навчаче дітей розуміти, прощати, любити, «розмовляти» серцем, вчинками.	4,5-7 років.

Рекомендаційний список творів сучасної української літератури (кінець ХХ – початок ХХІ століття) для читання дітям дошкільного віку з метою морально-духовного виховання

Автор	Творів	Моральні і духовні імперативи	Вік дітей
Василь Сухомлинський	«Хлопчик і хвора мама»	Гарний приклад не тільки співчуття і доброти, а й правильної гендерної поведінки. Хлопчик, який прагнув будь-що потішити свою хвору маму, аби вона посміхнулась та звеселішала. Приклад турботливого, люблячого сина з добрим серцем, який підтримує рідну людину і захистить в скрутну годину.	5-8 років
Всеволод Нестайко	«Незвичайні пригоди у лісовій школі» «Найновіші пригоди у Лісовій	Невмируща класика метра української літератури залишається цікавою дітям і сьогодні. Захоплюючі казкові розповіді, легкі для сприймання, сповнені	5-7 років

	Школі»	щирого гумору мають наразі багато повчальних моментів.	
Ліна Костенко	«Бузиновий цар» (збірка віршів для дітей)	Бадьорі і життєстверджуючі, різні за своєю тональністю, ритмікою, будовою, пройняті живим відчуттям різнобарвності світу поезії будять думку, закликають долати труднощі, виховують увагу до навколишнього середовища, підтримують жагу пізнання, опоетизовують живу природу, навчають фантазувати, спостерігати й відкривати таємниці прекрасного. Вчать відчувати духмяність рідного слова, багатство мови.	4-8 років
Дмитро Шупта (1938)	«Книжка-Дивовижка» (збірка віршів для дітей)	Поетичні рядки цієї збірки, – трепетно ніжні, в них є і простота викладу, і подідусевому тепла турбота, розкриває перед дітьми тонке авторське сприйняття світу, небайдужість до всього, що оточує та хвилює людину. Кожен рядок дихає любов'ю, радістю життя, запрошує у чарівну доророж безтурботним світом дитинства. Вірші відрізняє влучність спостережень, добірні слова, рими. Гумор, сюжети і персонажі настільки барвисті, що розбурхують уяву і надовго залишаються в пам'яті. Мова поезій – вишукана, філігранно відточена і педагогічно вивірена щодо сприйняття її дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку.	5-7 років

<p>Надії Гуменюк</p>	<p>«Шуршик В. та інші : Казки з Яринчиного саду»</p>	<p>Десять філософсько-пригодницьких казок, які трапилися в Яринчиному садку, подарованому дівчинці її дідусем. Незвичайний цей садок тим, що іноді він стає чарівним часовим коридором, дивовижним переходом, через який дівчинка потрапляє у різні світи. В кожній казці, що має і захоплюючий сюжет, і незвичайних героїв утверджується думка про те, що гармонія нашого світу можлива, коли є і квітка, і цвіркунець, і равлик, і дерево, і людина, і вільна щаслива країна — всі важливі, і всі єдині, неповторні у Всесвіті. Всі потребують любові, розуміння і турботи.</p>	<p>5-8 років</p>
<p>Галина Малик</p>	<p>«Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії»</p>	<p>Пригодницька повість-казка про дівчинку Алю, яка потрапила в країну усіляких недоробок через свою лінь, необачність чи забудькуватість. Ця історія для дітей та їх батьків, вчить доводити усі справи до кінця і приводить до думки, що лінь – це злочин проти самого себе</p>	<p>6-7 років</p>
	<p>«Королівство Ану»</p>	<p>Віршована казка про чемність, увічливість і людяність, сповнена гумору і доброти. «Ось так починається казка: Було королівство Будь-ласка. Сусіда-король з королівства Ану́ Почав з ним таємну, підступну війну. На вулицях</p>	<p>6-8 років</p>

		міста-столиці З'явилися насуспені лиця...»	
Зірка Мензатюк	«Казочки- куцохвостики»	Короткі веселі казки, з яких діти почерпнуть багато пізнавальної інформації – про дні тижня, кольори веселки, ноти, фази місяця, чому новий рік починається в січні, про що свідчать кольори українського прапора. В грайливій формі несуть українським дітям важливі відомості про довкілля, яке їх оточує	4-7 років
Леся Воронина	«Нямлик і Балакуча Квіточка»	Казки, які надають дітям позитивну модель життя, в яких поєднуються виховання, співтворчість і просто задоволення від чарівних, захоплюючих пригод. Сповнені гумору історії без зайвого дидактизму і повчання легко читаються і сприймаються, виховні, повчальні моменти вдало вписані в контекст дії. Чарівні дієства починаються просто посеред буденного життя, захоплюють яскравими уявними образами, і запрошують дитину до гри. Тут і про користь манної каші, і дружбу між людьми та справжніми іграшками, і про те, що завдяки сміливості і чарівництву добродійного морозива можливо навіть ворога здолати. Казки розвивають здатність уявляти неіснуюче, що є своєрідним підґрунтям до формування творчих здібностей. Досконала, багата мова,	5-7 років

		вибудована композиція , непересічний для дитячої прози прийом іронії.	
Іван Андрусяк	«Стефа і її Чакалка»	Повість-казка для всієї сім'ї про те, як побороти свої страхи, адже «проблеми вирішуються з усмішкою, а з плачем лише нагромаджуються»; як вчитися розуміти потреби інших людей і співчувати їм, як вдається «перевиховати» казкове страшидло добротою та любов'ю. Представлено приклад повної та дружньої сім'ї, в якій батьки вчать дітей долати труднощі. Створено образ батька, який є героєм для своєї дитини. Яскраві та колоритні образи, неймовірно цікавий сюжет, багато гумору. Поєднано дорослий і дитячий світи: дорослий може споглядати навколишнє життя, усі сімейні радощі та проблеми очима дитини	5-8 років
	«М'яжке і пухнасте» (збірка віршів для дітей)	У віршах багато сміху, жартів, пустощів і кумедних пригод, однак завжди переважає «м'яке і пухнасте» — любов і доброта...	3-4 роки
Наталя Чуб	«Відповіді на несподівані запитання вашого малюка»	З цієї книги дитина дізнається про те, чому море солоне, або хто придумав казки і навіть про те, як зіркам та планетам вдається уникати зіткнення. Яскраві ілюстрації та прості відповіді на складні запитання стануть в пригоді і дорослим, і дтям	6-7 років
	«Добрі казки»	Казки формують такі морально-духовні цінності як доброта, великодушність,	

		<p>чесність, справедливість, чуйність, вміння розуміти й піклуватися про близьких, чути і розуміти інших, дружити, вирішувати конфлікти, долати власні страхи. А допоможуть дітям у цьому дорослі. Так, маленьке страусеня перестало всього боятися, і, не злякавшись тигра, зуміло навіть друга зебру захистити. Адже його батьки постійно говорили, що воно хоробре і безстрашне. Не залишать дітей байдужими ні страусеня Роккі, ні історії про маму, ні метелик Міррей, ні світлячок Арман, ні сонечко Жан та інші образи казок. У книзі також є вірші, а наприкінці кожної історії - розвиваючі ігри.</p>	
<p>Олена Монке</p>	<p>«Сім казок для дорослих і дітей»</p>	<p>Казки для всієї сім'ї, через художньо-осмислені образи допоможуть пояснити дитині досить складні і навіть філософські питання: як-от проблему життя і смерті, взаємозв'язку і взаємовпливу усього живого й неживого, силу почуттів, навіть таких дорослих почуттів, як кохання, чому велике щастя просто жити, чому потрібно цінувати життя, врешті, чому сняться сни. Читання цих казок батьками дітям сприяє позбавленню багатьох страхів і фобій, які іноді супроводжують дитину у процесі зростання, як-от страх смерті, побоювання стоматолога тощо. Натомість</p>	<p>5 - 9 років</p>

		казки виховують в дитині доброту, любов до прекрасного, щедрість, сміливість, щирість.	
Лада Лузіна	«Добрыя сказки о елочных игрушках»	Чудові казки по ялинковій іграшки, у кожній з яких своя власна історія. Кожна історія і пізнавальна, і повчальна. Виховують у дітей любов до традицій країни, міста, роду, сім'ї	6-9 років
Володимир Читай	«Правдиві історії Чарівного лісу»	Казки про добро і любов. Тут за образами незвичайних звірят (Слоник Дзвоник, ворон Карк, черепашка Черепок, віслучок Якало), які знають людську мову, ходять до школи, дружать і допомагають одне одному, помітні люди, та їх достоїнства і вади. Казки навчають дітей сміливості, особливо сміливості бути самими собою.	4-8 років
Сашко Дерманський	«Чудове Чудовисько» (трилогія)	Гідне продовження літературних традицій Всеволода Нестайка... Казки, сповнені іскрометного гумору розповідають про незвичайне знайомство дівчинки Соні з чудовиськом Чу (перша книга). За кілька місяців Чу мусить заробити сім подяк від людей, бо інакше його закинуть у Країну жаховиськ. Безліч смішних, моторошних і захопливих пригод і небезпек спіткає героїв, але справжня дружба творить справжні дива, а відвага малих і великих героїв засвідчує: навіть абсолютне зло не завжди має шанс на перемогу	6-9 років

--	--	--	--

Зміст

Передмова	3
Лекція 1. Фольклор і художня література як виховні та мистецькі феномени	5
3. Художня література як мистецтво слова і виховний феномен.	
4. Фольклор, дитячий фольклор: специфіка і жанри.	
<i>Питання для самоконтролю</i>	
Лекція 2. Дитяча література для дошкільників XIX – XX ст. ст.: казки романтизму. Літературні (авторські) казки світової літератури, оповідання та вірші для дітей XIX – XX ст. ст.	10
4. Тенденції у розвитку дитячої літератури XIX – XX ст. ст. Казки романтизму.	
5. Авторські казки світової літератури для дошкільників XIX – XX ст. ст.	
6. Оповідання та вірші для дітей XIX – XX ст. ст.	
<i>Питання для самоконтролю</i>	
Лекція 3. Дитяча тема у творчості українських письменників: жанрово-тематична палітра української дитячої літератури XIX– XX століття	14
3. Особливості розвитку української літератури для дітей XIX– початку XX століття.	
4. Специфіка української літератури для дітей XX століття: жанрово-тематична палітра.	
<i>Питання для самоконтролю</i>	
Лекція 4. Художні твори світової та української літератури морально – духовної спрямованості для дітей дошкільного віку: рекомендаційне коло читання	18
4. Морально - ціннісні імперативи в <u>улюблених жанрах</u> дитячої літератури.	
5. Художні твори світової літератури для дітей дошкільного віку: рекомендаційне коло читання.	
6. Художні твори української літератури для дітей дошкільного віку: рекомендаційне коло читання.	
<i>Питання для самоконтролю</i>	
Лекція 5. Сучасна світова та українська дитяча література: специфіка розвитку	26
3. Особливості сучасної дитячої літератури.	
4. Сучасні дослідження дитячої літератури.	
<i>Питання для самоконтролю</i>	
Список рекомендованої літератури	30
Додатки	33